

PREVALENCE AND PATTERNS OF ALCOHOL DRINKING AMONG THE ELDERLY BASED ON THE RESULTS OF THE STANDARDIZED EUROPEAN ALCOHOL SURVEY (RARHA SEAS)

ROZPOWSZECHNIENIE I STYLE PICIA ALKOHOLU WŚRÓD OSÓB STARSZYCH NA PODSTAWIE WYNIKÓW STANDARYZOWANEGO EUROPEJSKIEGO SONDAŻU NA TEMAT ALKOHOLU (RARHA SEAS)

Marta Zin-Sędek

The State Agency for Prevention of Alcohol-Related Problems, Warsaw, Poland
Institute of Philosophy and Sociology, Faculty of Applied Social Sciences, The Maria Grzegorzewska University, Warsaw, Poland

*Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa, Polska
Instytut Filozofii i Socjologii, Wydział Stosowanych Nauk Społecznych, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa, Polska*

Alcohol Drug Addict 2019; 32 (1): 1-24
DOI: <https://doi.org/10.5114/ain.2019.85765>

Abstract

Introduction: The societies of Europe are aging. One of the less frequent problems studied by professionals is alcohol drinking among the elderly.

Material and methods: Based on the results of the Standardized European Alcohol Survey (RARHA SEAS), the alcohol attitudes of the Polish population of older people (60-64 years) were analysed. The research covered the following issues: the percentage of drinkers, the frequency and type of alcohol consumed, the environment and company motivations and risky single occasional

Streszczenie

Wprowadzenie: Społeczeństwa Europy starzeją się. Jednym z rzadziej podejmowanych problemów osób starszych jest picie alkoholu.

Materiał i metody: Na podstawie wyników Standaryzowanego Sondażu na temat Alkoholu (RARHA SEAS) przeanalizowano dane dotyczące postaw polskiej populacji osób starszych (60–64 lata) wobec alkoholu. Badania obejmowały następujące zagadnienia: odsetek osób pijących, częstotliwość i rodzaj spożywanego alkoholu, otoczenie i towarzystwo, motywacje oraz picie ryzykowne (RSOD). Przed-

Correspondence to/Adres do korespondencji: Marta Zin-Sędek, Dział Edukacji Publicznej, Analiz i Współpracy z Zagranicą, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Aleje Jerozolimskie 155, 02-326 Warszawa, tel.: 22 250 6329, e-mail: marta.zin.sedek@parpa.pl

Authors' contribution/Wkład pracy autorów:

No ghostwriting declared./Nie występuje zjawisko *ghostwriting*.

Submitted/Otrzymano: 21.12.2018 • **Accepted/Przyjęto do druku:** 05.03.2019

© 2019 Institute of Psychiatry and Neurology. Production and hosting by Termedia sp. z o.o.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

drinking (RSOD). Differences in alcohol use between the elderly and younger respondents and also by gender were also presented.

Results: The majority of both men and women were alcohol consumers (women – 70.3%, men – 92.1%). Differences are clearly visible in abstinent attitudes. Men are more likely to admit risky occasional drinking (RSOD) than women. Most women did not drink in a risky manner (64.8%) during the course of 12 months. This cannot be said about men as more than a half drunk in a risky manner. Risky drinking at least once a week was confirmed among 8.6% men and not a single women.

Discussion: The RARHA SEAS study showed that although alcohol use among people aged 60-64 was common, the frequency of its consumption may be considered moderate. Gender is a factor differentiating the intensity and culture of drinking, which confirms previous observations on the consumption of alcohol by old men and old women.

Conclusions: The increasing share of the most elderly with diverse generational experiences in the population indicates the desirability of extending the study to persons of over 64 years of age in further research, taking into account patterns of alcohol consumption and factors affecting risky drinking. A study of this kind could produce evidence allowing us to develop a differentiated therapeutic offer for elderly people.

Keywords: Elderly, Risky alcohol use, Alcohol drinking patterns

stawiono również różnice w picu alkoholu w tej grupie wiekowej w porównaniu z młodszymi respondentami oraz różnice w podziale na płeć.

Wyniki: Zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet zdecydowanie przeważają konsumenci alkoholu (kobiety – 70,3%, mężczyźni – 92,1%). Różnice widać wyraźnie w postawach abstynenckich. Do okazjonalnego ryzykownego picia (RSOD) częściej przyznają się mężczyźni niż kobiety. Większość kobiet w ciągu 12 miesięcy nie piła w sposób ryzykowny (64,8%), w przeciwieństwie do mężczyzn, wśród których w sposób ryzykowny w tym okresie piła ponad połowa. Picie w sposób ryzykowny co najmniej raz w tygodniu potwierdziło 8,6% mężczyzn i ani jedna kobieta.

Omówienie: Badanie RARHA SEAS pokazało, że choć alkohol wśród osób w wieku 60–64 lat używany był powszechnie, to częstotliwość jego spożycia można uznać za umiarkowaną. Płeć jest czynnikiem różnicującym intensywność i kulturę picia, co potwierdza dotychczasowe obserwacje dotyczące spożycia alkoholu przez starszych mężczyzn i starsze kobiety.

Wnioski: Zwiększający się w populacji udział osób najstarszych o zróżnicowanych doświadczeniach pokoleniowych wskazuje na celowość objęcia osób powyżej 64. roku życia kolejnymi badaniami, z uwzględnieniem wzorów spożywania alkoholu i czynników wpływających na ryzykowne picie. Wyniki takich badań mogą dać podstawę do przygotowania zróżnicowanej oferty terapeutycznej dla tej grupy osób.

Słowa kluczowe: osoby starsze, ryzykowne używanie alkoholu, style picia alkoholu

■ INTRODUCTION

European societies are aging [1]. The causes of this ought to be attributed to increased life expectancy resulting from civilisational advances (especially in medicine and healthcare), improvement in living conditions and the fall of fertility [2] below the simple population replacement level.

There are many measures of age in the literature. Currently, mainly in American literature, we accept 65 years of age as the onset of aging [3]. However, according to WHO definition, this age is set at 60. These boundaries have also been ac-

■ WPROWADZENIE

Społeczeństwa Europy starzeją się [1]. Przyczyn tego zjawiska należy upatrywać w wydłużaniu się przeciętnego trwania życia wynikającego z rozwoju cywilizacyjnego (w szczególności postępu w medycynie i opiece zdrowotnej), poprawie warunków życia oraz spadku dzietności [2] niezapewniającej prostej zastępowalności pokoleń.

W literaturze przedmiotu można spotkać wiele miar starości. Obecnie, głównie w literaturze amerykańskiej, za moment rozpoczęcia starości przyjmuje się 65 lat [3]. Jednak według definicji WHO starość rozpoczyna się w 60. roku życia. Tę granicę przyjęto

cepted in Polish legislation in accordance with the law of 11th September 2015, where an person is considered elderly when over 60 years of age [4]. This is the definition (60+) accepted in this article.

The increase in the elderly demographic (both in absolute terms and as a share of country populations) means that elderly persons' problems become more visible and present in discourse. We are already an elderly society in demographic terms. In 2017, the 60+ group made up 24% of society as a whole (21% men and 27% women) [5], and the population prognosis for Eastern Europe is very unfavourable. It is estimated that in Poland [6], the share of over 60s may increase to 29% (25% men and 32% women) by 2030 while by 2050 they may make up around 40% of all society (37% men and 43% women).

One of the less discussed research issues is alcohol drinking among the elderly [7], which, although reduced with age especially among women [8, 9], remains an important public health problem.

Alcohol use has serious consequences for the elderly population due to its greater harmfulness at that age. Reduced dehydrogenase enzyme activity in the stomach and liver leads to increased levels of alcohol in the blood by 20-50% at this age, which in turn increases the effect of ethanol on the central nervous system [10]. Furthermore, the elderly often take medication that enters into interactions with alcohol [11]. It also ought to be taken into consideration that the alcohol problems of this age group are often "masked" by other somatic and mental disorders or by the taking of medications, which hampers correct diagnosis and the determination of effective therapy. As a result, we may be underestimating the population of elderly problem drinkers [7].

Alcohol drinking among the elderly was not the object of specific research interest in medicine, though there are publications on alcohol and tobacco dependency [12], frequency liver disease occurrence [13] and bone fracture [14], and also in social sciences.

The only survey study that considers alcohol drinking by the over-60s is conducted every 5 years as the European Health Interview Survey (EHIS) within the EUROSTAT programme. Results of recent studies were present-

też w polskim prawodawstwie – zgodnie z ustawą z dnia 11 września 2015 r. osoba starsza to osoba, która ukończyła 60. rok życia [4]. Taka też definicja osoby starej (60+) została przyjęta w niniejszym artykule.

Powiększanie się zbiorowości osób starszych (zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i udziału w populacjach krajów) powoduje, że ich problemy stają się coraz bardziej widoczne i dyskutowane. Już teraz jesteśmy społeczeństwem starym demograficznie. W 2017 r. osoby 60+ stanowiły 24% ogółu społeczeństwa (21% mężczyzn i 27% kobiet) [5], a prognozy ludnościowe dla wschodniej Europy są bardzo niekorzystne. Szacuje się, że w Polsce [6] w 2030 r. odsetek osób w wieku ponad 60 lat może wzrosnąć do 29% (25% mężczyzn i 32% kobiet), a w 2050 r. mogą one stanowić około 40% ogółu społeczeństwa (37% mężczyzn i 43% kobiet).

Jednym z rzadziej podejmowanych tematów badawczych jest picie alkoholu przez osoby starsze [7], które choć zmniejsza się z wiekiem, zwłaszcza wśród kobiet [8, 9], pozostaje ważnym problemem zdrowia publicznego.

Spożywanie alkoholu ma dla populacji osób starszych poważne konsekwencje ze względu na jego większą szkodliwość. U osób w tym wieku zmniejszona aktywność enzymu dehydrogenazy alkoholowej w żołądku i wątrobie prowadzi bowiem do zwiększenia stężenia alkoholu we krwi o 20–50%, co z kolei zwiększa działanie etanolu na ośrodkowy układ nerwowy [10]. Ponadto osoby starsze często przyjmują leki wchodzące w interakcję z alkoholem [11]. Należy również brać pod uwagę, że problemy alkoholowe tej grupy wiekowej są często „maskowane” przez inne zaburzenia somatyczne i psychiczne lub przyjmowane leki, co utrudnia postawienie właściwej diagnozy i ustalenie właściwego leczenia. W konsekwencji może to powodować niedoszacowanie populacji osób starszych pijących w sposób problemowy [7].

Picie alkoholu przez osoby starsze nie było przedmiotem szczególnego zainteresowania badaczy zarówno z zakresu medycyny – choć można znaleźć publikacje na temat uzależnień od alkoholu i tytoniu [12], częstości występowania chorób wątroby [13], a także złamań kości [14] – jak i nauk społecznych.

Jedynym badaniem sondażowym, które bierze pod uwagę picie alkoholu przez osoby powyżej 60. roku życia jest prowadzony co 5 lat – w ramach EUROSTATu – *European Health Interview Survey* (EHIS). Wyniki ostatnich badań zostały przedstawione w publikacji pod tytu-

ed in a publication entitled “Condition of health of the Polish population 2014” [15]. This study is however dedicated to many aspects related to health, and alcohol is just one of many issues it raises.

The studies conducted in Poland over the last 10 years concerning alcohol consumption often omit the population of the most elderly. In the 2010 study on the mental health of Poles, which includes problems linked to alcohol use, the population was limited to the 18 to 64-year-olds [16]. The Standardized European Alcohol Survey (RARHA SEAS) realised also in Poland in 2015, included those in this age-range as well [17]. However, this study was the only one to be entirely devoted to alcohol consumption.

Therefore, survey studies hitherto conducted do not offer the possibility of a satisfactory description of alcohol drinking by the elderly. In some, alcohol drinking is only one of the subjects discussed, and others use samples between 18 to 64-years of age, and so cover only a part of the “early old age” persons (i.e. 60-74 years of age according to the WHO definition).

The Standardized European Alcohol Survey as a source of knowledge on alcohol drinking among the elderly

The last Standardized European Alcohol Survey (SEAS) was conducted in 2015 in 19 countries on representative samples of the general population aged 18 to 64. On average, the answers of around 1500 respondents were gathered in each country and the total number of study respondents exceeded 32,000. The study was part of the international project Joint Action on Reducing Alcohol Related Harm (RARHA) conducted in 2014-2016 as part of the Second Programme of Community Action in the Field of Health (2008-2013).

This article presents the prevalence and styles of alcohol drinking among the Polish elderly and attempts to address the following study questions:

1. What is the style (culture) of alcohol drinking among the elderly?
2. Are there differences in alcohol drinking as regards gender?
3. Does the elderly's style of drinking differ from that of the younger population?

łem „Stan zdrowia ludności Polski w 2014 r.” [15]. Badanie to jest jednak poświęcone wielu aspektom związanym ze zdrowiem, a picie alkoholu stanowi jedną z kwestii tam poruszanych.

Prowadzone w Polsce w ciągu ostatnich 10 lat badania dotyczące spożywania alkoholu często pomijają populację osób najstarszych. W badaniu z 2010 r. poświęconym zdrowiu psychicznemu Polaków, w tym problemom związanym z używaniem alkoholu, ograniczono się do populacji w wieku 18–64 lat [16]. Standaryzowany Europejski Sondaż na temat Alkoholu (RARHA SEAS), zrealizowany m.in. w Polsce w 2015 r., obejmował również osoby w tym przedziale wiekowym [17]. Badanie to jednak jako jedyne było w całości poświęcone problematyce spożywania alkoholu.

Tak więc dotychczas zrealizowane badania sondażowe nie dają możliwości satysfakcjonującego opisu picia alkoholu przez osoby starsze. W niektórych z nich picie alkoholu jest tylko jednym z poruszanych tematów, inne są realizowane na próbach osób w wieku 18–64 lat, a więc obejmują tylko część zbiorowości osób w wieku tzw. wczesnej starości (tj. 60–74 lat wg definicji WHO).

Standaryzowany Europejski Sondaż na temat Alkoholu jako źródło wiedzy na temat picia alkoholu przez osoby starsze

Ostatni taki sondaż – Standaryzowany Europejski Sondaż na temat Alkoholu – został przeprowadzony w 2015 r. w 19 krajach na reprezentatywnych próbach populacji generalnej w wieku 18–64 lat. Przeciętnie w każdym kraju zebrano odpowiedzi od około 1500 respondentów, a ogólna liczba uczestników badania przekroczyła 32 tysiące. Badanie było elementem międzynarodowego projektu „Wspólne Działania na Rzecz Redukcji Szkód Powodowanych przez Alkohol” (RARHA), prowadzonego w latach 2014–2016 w ramach „Drugiego Wspólnotowego Programu Działania w Dziedzinie Zdrowia 2008–2013”.

Niniejszy artykuł prezentuje rozpowszechnienie i styl picia alkoholu przez polską populację osób starszych i stanowi próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest styl (kultura) picia alkoholu w populacji osób starszych?
2. Czy występują różnice w spożywaniu alkoholu w zależności od płci?
3. Czy styl picia osób starszych różni się od stylu picia młodszych populacji?

■ MATERIAL AND METHODS

The Polish study was conducted with CAPI (Computer Assisted Personal Interview), and included 1555 participants. The questionnaire was developed on the basis of the SMART project (Standardizing Measurement of Alcohol Related Troubles). This contained questions on the amount, frequency and circumstances of consuming various kinds of alcoholic beverages as well as issues of social harm caused by close relative's drinking, illicit alcohol, attitudes and opinions on the effective ways of tackling alcohol problems. The questionnaire contained two additional tools to estimate the size of the group of problem drinkers – RAPS (Rapid Alcohol Problems Screen) and CIDI (Composite International Diagnostic Interview) [9, 17].

The studied population were divided into 3 age groups: 18-35 ($n = 617$, 39.7% of the whole sample), 36-59 ($n = 761$, 48.9%) and 60-64 ($n = 177$, 11.4%). The article presents the established categories of indicators concerning the amount and frequency of various alcoholic beverage consumption and the context (circumstances) of drinking.

Data on the style, or in other words, culture of drinking alcoholic beverages by the most elderly age group in the studied population (60-64 years of age) were analysed. The culture of drinking was revealed in aspects like frequency, amount, circumstances of drinking (aka drinking context) and expectations regarding alcohol [18].

The RARHA SEAS questionnaire contains a range of questions concerning attitudes towards alcohol, experiences, problems resulting from others' drinking and alcohol policy.

The amount of consumed alcohol was measured in millilitres of 100% alcohol consumed in an average drinking day.

The frequency of beer, wine and spirits use was analysed with the following answer categories: (1) daily or almost daily, (2) at least once a week, (3) at least once a month, but less often than once a week, (4) less than once a month and (5) never in the past 12 months (abstainers). Furthermore, the frequency of drinking was presented in the article as the number of days in the year, when alcohol was used.

■ MATERIAŁ I METODY

W Polsce w badaniu przeprowadzonym metodą CAPI (*Computer Assisted Personal Interview*) wzięło udział 1555 osób. Kwestionariusz opracowano na bazie projektu SMART (Standaryzowanie Pomiaru Zaburzeń Związanych z Alkoholem). Zawierał pytania dotyczące ilości, częstotliwości i okoliczności spożywania różnego rodzaju napojów alkoholowych, jak również kwestii szkód społecznych powodowanych przez picie alkoholu przez najbliższych, alkoholu nierejestrowanego, postaw i opinii na temat skutecznych sposobów ograniczania problemów alkoholowych. W kwestionariuszu zawarto dodatkowo dwa narzędzia pozwalające na oszacowanie wielkości grupy respondentów pijących w sposób problemowy: RAPS (szybki przesiewowy test do wykrywania osób z problemem alkoholowym) oraz CIDI (Międzynarodowy Kompleksowy Wywiad Diagnostyczny) [9, 17].

Na potrzeby artykułu badana populacja została podzielona na 3 grupy wiekowe: 18–35 lat ($n = 617$, 39,7% całej próby), 36–59 ($n = 761$, 48,9%) oraz 60–64 ($n = 177$, 11,4%). W artykule przedstawiono wyodrębnione kategorie wskaźników dotyczące ilości i częstotliwości spożywania różnego rodzaju napojów alkoholowych oraz kontekstu (okoliczności) picia.

Analizie zostały poddane dane w zakresie stylu czy – inaczej mówiąc – kultury picia napojów alkoholowych przez najstarszą grupę wiekową badanej populacji (60–64 lata). Kultura picia przejawia się m.in. w takich aspektach, jak częstotliwość, ilość, okoliczności picia (tzw. kontekst picia) i oczekiwania wobec alkoholu [18].

W kwestionariuszu RARHA SEAS zawarto szereg pytań dotyczących postaw wobec alkoholu, doświadczeń, problemów wynikających z picia innych, polityki wobec alkoholu.

Ilość wypijanego alkoholu była mierzona w mililitrach stuprocentowego alkoholu spożywanego podczas przeciętnego dnia picia.

Częstotliwość picia piwa, wina i napojów spirytusowych była analizowana w następujących kategoriach odpowiedzi: (1) codziennie lub prawie codziennie, (2) co najmniej raz w tygodniu, (3) co najmniej raz w miesiącu, lecz rzadziej niż raz w tygodniu, (4) rzadziej niż raz w miesiącu oraz (5) ani razu w ciągu ostatnich 12 miesięcy (abstynenci). Ponadto w artykule zaprezentowano częstotliwość spożycia jako liczbę dni w roku, w których pito alkohol.

Alcohol drinking of the harm risk variety was measured with the RSOD – Risky Single Occasion Drinking indicator understood as drinking at least 40 grams of 100% alcohol in the case of women and 60 grams of men in single occasion.

The circumstances (context) of drinking alcohol concerned the following: drinking with a meal, place of drinking (own home, friend's home, restaurant or pub and also outdoors) and company during drinking (family, friends or in solitude). Another question was the frequency of drinking in given circumstances. For the purposes of the article, the following answer categories were used: (1) at least once a week, (2) at least once a month, (3) less than once a month and (4) never in the past 12 months.

Questions about the motives of drinking alcohol were mostly based on the Drinking Motives Questionnaire-Revised Short Form (DMQ-RSF) [19] and included dimensions like coping with problems, conformity, socialising concerns, bolstering good mood [20] and these were broadened with drinking motivation for health reasons [21].

Analysis of the frequency of drinking, amount of consumed alcohol and risk drinking was conducted on a group of alcohol consumers ($n = 1343$), comparing the most elderly with all the remaining groups. Analysis of the context and drinking motives concerned only the oldest group of alcohol consumers ($n = 141$).

The SPSS 20.0 software package was applied for statistical analysis. As a level of statistical significance, $p < 0.05$ was accepted. Comparisons of women with men and the age groups were conducted with Pearson's chi-square (χ^2) for the categorical variables. For quantitative variables, descriptive statistics were used (average and standard deviation) and a single-factor analysis of ANOVA variation in comparisons by gender and age.

The studied elderly population (60–64 years of age) were mainly not at work as they were mostly retired. At the time of conducting the study (2015), the retirement age for women was 60 while for men it was 65 years of age. Most of the women respondents (68%) were retired or on disability pension, while the share was 51% for men.

An elderly person was most often resident in the countryside (38.9%), or in a small town (27.8%), a practicing church-goer and believer (57.1%)

Sposób picia alkoholu niosący ryzyko szkód mierzono wskaźnikiem okazjonalnego ryzykownego picia (RSOD), rozumianym jako wypicie przy jednej okazji co najmniej 40 gramów 100% alkoholu w przypadku kobiet i 60 gramów w przypadku mężczyzn.

Okoliczności (kontekst) picia alkoholu dotyczyły następujących kwestii: picia alkoholu do posiłku, miejsca picia (własny dom, dom znajomego, restauracja czy pub, a także na powietrzu) oraz towarzystwa podczas picia alkoholu (rodzina, przyjaciele, picie samotne). Pytano o częstotliwość picia alkoholu w danych okolicznościach. Na potrzeby artykułu użyto następujących kategorii odpowiedzi: (1) co najmniej raz w tygodniu, (2) co najmniej raz w miesiącu, (3) rzadziej niż raz w miesiącu, (4) nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Pytania dotyczące motywów picia alkoholu opracowano przede wszystkim na podstawie skróconego Kwestionariusza Motywów Picia (DMQ-RSF) [19]. Obejmowały one takie wymiary, jak: radzenie sobie z problemami, konformizm, względy towarzyskie, wzmocnienie dobrego nastroju [20], i zostały poszerzone o motywację picia ze względów zdrowotnych [21].

Analizę częstotliwości picia, ilości wypijanego alkoholu oraz picia ryzykownego prowadzono na grupie konsumentów alkoholu ($n = 1343$), porównując grupę osób najstarszych z pozostałymi grupami wiekowymi. Analiza kontekstu oraz motywów picia dotyczy tylko najstarszej grupy konsumentów alkoholu ($n = 141$).

Do analiz statystycznych został wykorzystany pakiet statystyczny SPSS 20.0. Za poziom istotności statystycznej przyjęto $p < 0,05$. Do porównania kobiet z mężczyznami oraz grup wiekowych zastosowano test chi kwadrat (χ^2) Pearsona dla zmiennych kategorialnych. Dla zmiennych ilościowych użyto statystyk opisowych (średnia, odchylenie standardowe) oraz jednoczynnikową analizę wariancji ANOVA przy porównaniu ze względu na płeć oraz wiek.

Populacja osób starszych w badaniu (60–64 lata) to głównie osoby niepracujące, przede wszystkim będące na emeryturze. W momencie przeprowadzania badań (2015 r.) wiek emerytalny kobiet wynosił 60 lat, mężczyzn – 65 lat. Wśród badanych na emeryturze lub rencie była większość kobiet (68%) oraz około połowa mężczyzn (51%).

Osoba starsza to najczęściej mieszkaniec wsi (38,9%) lub małego miasta (27,8%), osoba wierząca i praktykująca (57,1%), z wykształceniem po-

with lower-than-average education (55.4%) and not living alone (65.5%).

■ RESULTS

Prevalence of alcohol drinking among the elderly

The vast majority of the elderly are consumers of alcohol (79.7% of respondents). Of the abstainers 3/4 of those who declared they had not drunk alcohol in the 12 months prior to the study, 1/4 stated they had been abstainers all their lives (Table I).

Compared to other age groups, the share of alcohol consumers was the lowest among the elderly.

According to the data presented in Table II, beer is the most popular alcoholic beverage often consumed by 34.8% of subjects, with 6.4% drinking it every day or nearly every day. At the same time, 28.3% of respondents never drank beer at all in the 12 months prior to the study date. In an average day, when beer was consumed, an average of 29.6 ml in terms of pure alcohol was consumed (SD = 3.31, SE = 0.28).

Wine did not belong to the favourite beverages of the elderly and was rarely consumed by that age

niżej średniego (55,4%) i niemieszkająca samotnie (65,5%).

■ WYNIKI

Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród osób starszych

Zdecydowana większość osób starszych to konsumenci alkoholu (79,7% badanych). Wśród abstynentów 3/4 to osoby, które w ciągu 12 miesięcy przed badaniem nie piły alkoholu, a 1/4 deklarowała abstynencję przez całe życie (tab. I).

W porównaniu z innymi grupami wiekowymi odsetek konsumentów alkoholu wśród osób starszych był najniższy.

Według danych zawartych w tabeli II piwo jest najbardziej popularnym napojem alkoholowym, spożywanym często przez 34,8% badanych, przy czym 6,4% sięga po nie codziennie lub prawie codziennie. Jednocześnie 28,3% respondentów w ogóle nie piło piwa w ciągu 12 miesięcy przed badaniem. Podczas przeciętnego dnia, kiedy spożywane było piwo, średnio wypijano 29,6 ml w przeliczeniu na czysty alkohol (SD = 3,31, SE = 0,28).

Wino nie należało do ulubionych trunków osób starszych i było rzadko spożywane w tej grupie

Table I. Alcohol consumers and abstainers
Tabela I. Konsumenci alkoholu i abstynenci

Alcohol drinking Picie alkoholu	Age/Wiek											
	18-35				36-59				60-64			
	<i>n</i>	%	SE	Confidence interval Przedział ufności 95%	<i>n</i>	%	SE	Confidence interval Przedział ufności 95%	<i>n</i>	%	SE	Confidence interval Przedział ufności 95%
Alcohol consumers Konsumenci alkoholu	553	89.6	2.4	87.2;92.0	649	85.3	2.5	82.8;87.8	141	79.7	5.9	73.8;85.6
Did not drink in the past 12 months, but had drunk earlier Nie pili przez ostatnich 12 miesięcy, ale pili wcześniej	44	7.1	2.4	5.1;9.1	85	11.2	2.2	9.0;13.4	27	15.3	5.3	10.0;20.6
Had never drunk alcohol Nigdy nie pili alkoholu	20	3.2	1.4	1.8;4.6	27	3.5	1.3	2.2;4.8	9	5.1	3.2	1.9;8.3

The test of significance of difference between 3 age groups: $p = 0.007$, $\chi^2 = 14.06$

Test istotności różnic między 3 grupami wiekowymi: $p = 0,007$, $\chi^2 = 14,06$

group. As many as 55.3% of the subjects had not drunk a single glass of wine in the last year and a following 28.4% had drunk it more rarely than once a month. There was no case of daily wine drinking (Table II). There were no statistically significant differences with other age groups. During the average day in which wine had been consumed, the average amount drunk was 18 ml as converted to pure alcohol (SD = 3.75, SE = 0.31).

In the case of spirits (Table II), nearly half of the oldest respondents (48.2%) drank less than once a month, and 1/4 more frequently

wiekowej. Aż 55,3% badanych nie wypilo w ciągu ostatniego roku ani jednego kieliszka wina, a kolejne 28,4% spożywało je rzadziej niż raz w miesiącu. Nie zanotowano przypadków codziennego picia wina (tab. II). Nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie w porównaniu z innymi grupami wiekowymi. Podczas przeciętnego dnia, kiedy spożywane było wino, średnio wypijano 18 ml w przeliczeniu na czysty alkohol (SD = 3,75, SE = 0,31).

W przypadku napojów spirytusowych (tab. II) prawie połowa najstarszych respondentów (48,2%) piła je rzadziej niż raz w miesiącu, a 1/4 – częściej

Table II. Frequency of consuming alcoholic beverages by type of alcohol

Tabela II. Częstotliwość spożywania napojów alkoholowych w zależności od rodzaju alkoholu

Type of alcoholic beverages Rodzaj alkoholu	Frequency of alcohol drinking Częstotliwość picia alkoholu	Age/Wiek					
		18-35		36-59		60-64	
		n	%	n	%	n	%
Beer Piwo	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	38	6.9	59	9.1	9	6.4
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	246	44.6	211	32.7	40	28.4
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	137	24.8	149	23.1	21	14.9
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	89	16.1	124	19.2	31	22.0
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	42	7.6	102	15.8	40	28.4
Wine Wino	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	3	0.5	2	0.3	0	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	16	2.9	16	2.5	8	5.7
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	73	13.2	76	11.8	15	10.6
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	142	25.8	180	28.0	40	28.4
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	317	57.5	369	57.4	78	55.3
Spirits Napoje spirytusowe	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0	0.0	1	0.2	0	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	28	5.1	38	5.9	4	2.8
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	134	24.2	176	27.3	31	22.0
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	204	36.9	271	42.1	68	48.2
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	187	33.8	158	24.5	38	27.0

The test of significance of difference between 3 age groups: beer $p = 0.0001$, $\chi^2 = 63.579$; wine $p = 0.587$, $\chi^2 = 6.539$; spirits $p = 0.018$, $\chi^2 = 18.435$
 Test istotności różnic między 3 grupami wiekowymi: piwo $p = 0,0001$, $\chi^2 = 63,579$; wino $p = 0,587$, $\chi^2 = 6,539$; napoje spirytusowe $p = 0,018$, $\chi^2 = 18,435$

Table III. Frequency of risky drinking (RSOD 40/60)
Tabela III. Częstotliwość ryzykownego picia alkoholu (RSOD 40/60)

Frequency of risky drinking Częstotliwość picia ryzykownego	Age/Wiek					
	18-35		36-59		60-64	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	67	12.1	48	7.4	6	4.3
At least once a month, but less often than once a week Co najmniej raz w miesiącu, lecz rzadziej niż raz w tygodniu	72	13.0	104	16.0	21	14.9
Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	133	24.1	127	19.6	37	26.2
Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	281	50.8	370	57.0	77	54.6

The test of significance of difference between 3 age groups: $p = 0.004$, $\chi^2 = 19.22$

Test istotności różnic między 3 grupami wiekowymi: $p = 0,004$, $\chi^2 = 19,22$

(24.8%). Compared to other age groups, spirits were relatively rarely consumed by the elderly. It is worth noting that among those who did not consume strong alcohol in the past 12 months, the greatest share was noted in the youngest age group. During the course of an average day's spirits consumption, the average quantity drunk was 78.7 ml in terms of pure alcohol (SD = 12.19, SE = 1.03).

Comparison of average amounts of consumed types of alcoholic beverages did not show statistically significant differences as regards age.

The average number of days in year in which the elderly consumed alcoholic beverages was 64 (SD = 87.74, SE = 7.38). The average number of beer drinking days was 51 (SD = 89.07, SE = 6.99), and the maximum number of days indicate that some respondents drank beer daily. In the case of wine, the average number of days drinking was less than 8 per year (SD = 18.75, SE = 1.58), and in the case of spirits, it was just over 8 (SD = 14.22, SE = 1.20). There were no noted statistically significant differences compared to other age-groups.

Nearly half (45.4%) of alcohol consumers in the oldest age group had drunk alcohol in a risky way (RSOD) at least once in the studied period. This was understood as drinking at least 40 grams of 100% alcohol for women and 60 grams for men. In this way alcohol was consumed most often occasionally, while 4.3% respondents indicated risk drinking at least once a week (Table III). Compared to younger age groups, it was revealed that the oldest respondents most rarely drank in a risky way at least once a week. The lowest percentage

(24,8%). W porównaniu z innymi grupami wiekowymi napoje spirytusowe były stosunkowo rzadko spożywane przez osoby starsze. Warto zwrócić uwagę, że wśród osób niespożywających mocnego alkoholu w ciągu 12 miesięcy najwyższy odsetek odnotowano w najmłodszej grupie wiekowej. Podczas przeciętnego dnia, kiedy spożywane były napoje spirytusowe, osoby starsze średnio wypijały 78,7 ml w przeliczeniu na czysty alkohol (SD = 12,19, SE = 1,03).

Porównanie średnich ilości spożywanych rodzajów napojów alkoholowych nie pokazało różnic istotnych statystycznie ze względu na wiek.

Średnia liczba dni w roku, w czasie których osoby starsze piły napoje alkoholowe, wyniosła 64 (SD = 87,74, SE = 7,38). Średnia liczba dni, w których pito piwo, wyniosła 51 (SD = 89,07, SE = 6,99), a maksymalna liczba dni wskazuje, że niektórzy respondenci pili piwo codziennie. W przypadku wina średnia liczba dni w roku to niecałe 8 (SD = 18,75, SE = 1,58), a w przypadku napojów spirytusowych – nieco ponad 8 (SD = 14,22, SE = 1,20). Nie zanotowano różnic istotnych statystycznie w porównaniu z innymi grupami wiekowymi.

Niemal połowa (45,4%) konsumentów alkoholu z najstarszej grupy wiekowej przynajmniej raz w badanym okresie piła alkohol w sposób ryzykowny (RSOD), rozumiany jako wypicie przynajmniej 40 gramów 100% alkoholu w przypadku kobiet i 60 gramów w przypadku mężczyzn. W ten sposób alkohol spożywano najczęściej okazjonalnie, natomiast na ryzykowne picie co najmniej raz w tygodniu wskazało 4,3% badanych (tab. III). Jak wynika z porównania z młodszymi grupami wiekowymi, najrzadziej ryzykownie pili co najmniej raz w tygodniu najstarsi respondenci. Najniższy

of respondents who never drunk in a risky way in the past 12 months was noted in the youngest group.

The context and motives for drinking alcohol among the elderly

Alcohol was indicated, it is true, as a meal element by 61.7% of respondents in the oldest age group, though most often in the “less than once a month” category (31.9%) and 38.3% of subjects did not link it with food at all (Table IV).

The preferred place of drinking was the home with 91.5% of respondents drinking in their own home (over a half at least once a month), and 79.4% in a home other than their own (Table IV). Elderly respondents rarely went out to drink in restaurants or pubs as 73.8% did so less often than once a month. Alcohol was clearly least often consumed outdoors as 81.6% persons did not drink outside even once in the last year and 11.3% drank less often than once a month.

odsetek respondentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy nigdy nie pili w sposób ryzykowny odnotowano w najmłodszej grupie wiekowej.

Kontekst i motywy picia alkoholu przez osoby starsze

Alkohol jako element posiłku został wskazany co prawda przez większość respondentów z najstarszej grupy wiekowej (61,7%), najczęściej jednak w kategorii „rzadziej niż raz w miesiącu” (31,9%), a 38,3% respondentów nie łączyło go z jedzeniem (tab. IV).

Preferowanym miejscem picia jest dom – własny w przypadku 91,5% respondentów (w tym ponad połowa co najmniej raz w miesiącu), inny niż własny w przypadku 79,4% respondentów (tab. IV). Starsi respondenci rzadko chodzili napić się alkoholu do restauracji lub pubu – 73,8% robiło to rzadziej niż raz w miesiącu. Zdecydowanie najrzadziej alkohol był spożywany na dworze (81,6% osób nie piło ani razu na dworze w ciągu ostatniego roku, a 11,3% piło rzadziej niż raz w miesiącu).

Table IV. The context of drinking alcohol – how, where and with whom (the percentage of alcohol consumers)
Tabela IV. Kontekst picia alkoholu – jak, gdzie i z kim (odsetki konsumentów alkoholu)

Frequency of alcohol drinking Częstotliwość picia alkoholu	How?/Jak?	Where?/Gdzie?				With whom?/Z kim?		
	With a meal Podczas posiłku	At home W swoim domu	At somebody else's home W czyimś domu	At a restaurant, pub W restauracji, pubie	Outside Na dworze	With family members Z rodziną	With friends Z przyjaciółmi	Alone Samotnie
Almost daily (5-7 days a week) Niemał codziennie (5-7 dni w tygodniu)	1.4	4.3	0.0	0.7	0.0	0.7	1.4	2.8
Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1-4 dni w tygodniu)	7.8	24.8	4.3	4.3	5.0	9.9	5.7	6.4
Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1-3 dni w miesiącu)	20.6	22.0	22.7	20.6	2.1	25.5	19.1	10.6
Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1-11 dni w roku)	31.9	40.4	52.5	73.8	11.3	41.8	55.3	22.0
Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	38.3	8.5	20.6	0.7	81.6	22.0	18.4	58.2

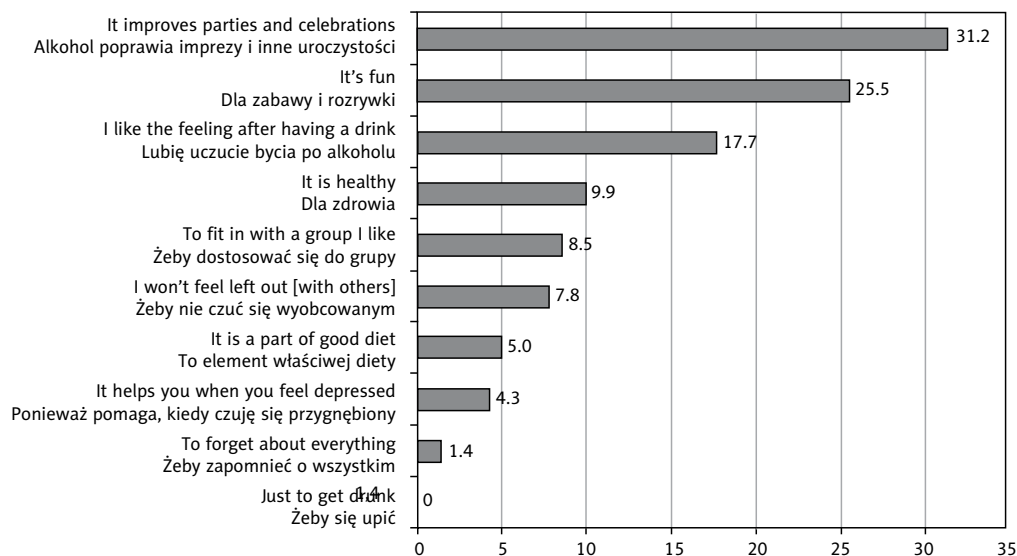

Figure 1. The motives of drinking alcohol (the sum of the answers "always" and "most of the time")
Rycina 1. Motywy picia alkoholu (suma odpowiedzi „zawsze” oraz „w większości przypadków”)

Alcohol was most often consumed in the company of family and friends. This was the case for 78% of subjects with the family – 36% at least once a month and 10% once a week. Drinking with friends was practiced by 81.6% of which 26.2% drank once a month or more often and over a half (55.3%) less frequently than once a month (Table IV).

Drinking in solitude took place with 41.8% of the elderly. It is worth noting that 9.2% of subjects drank alone at least once a week (Table IV).

Social considerations were the foremost to be reported as reasons for drinking. Only a few percent drank when depressed or out of a desire to forget their problems. It is surprising that 9.9% of respondents believed in the health functions of alcohol and 5% in its dietary importance (Fig. 1).

Differences in declared alcohol consumption between men and women

Gender is a significant factor differentiating alcohol drinking among 60 to 64-year-olds. Alcohol consumers form the majority of both men (92.1%) and women (70.3%), though differences are more clearly visible in the case of abstinence attitudes. Abstainer women may be divided into two types: those that have never drunk in their lives (8.9%) and those who have not drunk in

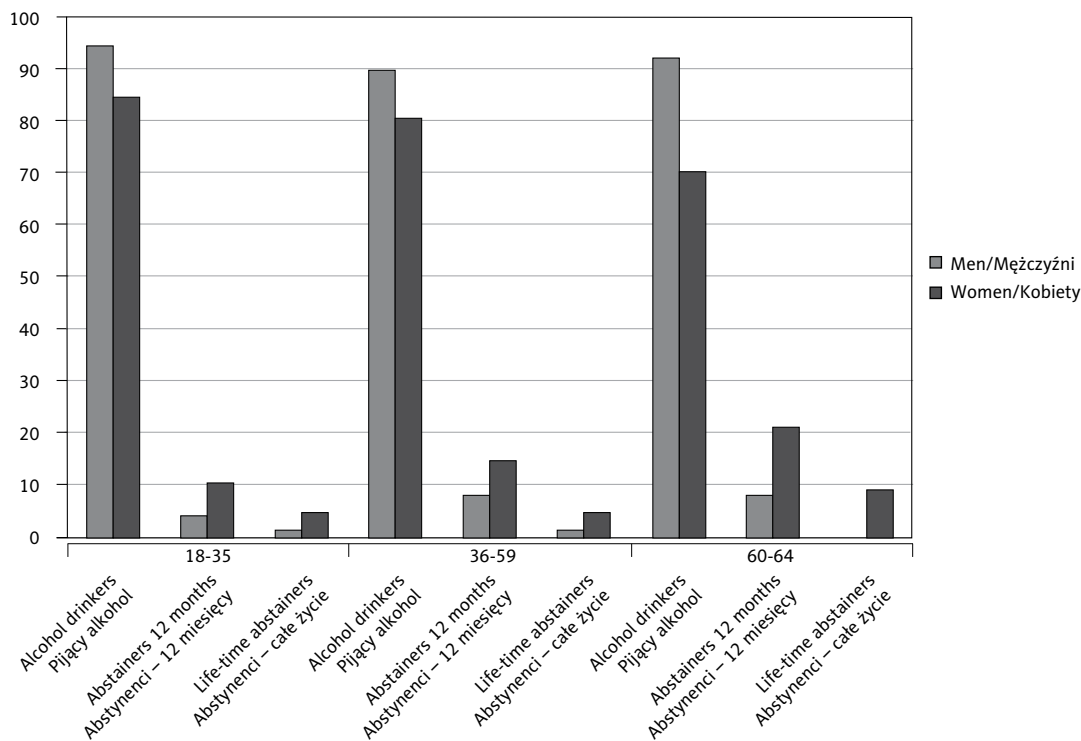
Alcohol był najczęściej pity w towarzystwie rodziny i znajomych. W gronie rodzinnym czyniło to 78% badanych, w tym 36% co najmniej raz w miesiącu, a 10% co tydzień. Z towarzystwa przyjaciół i kolegów w trakcie picia alkoholu korzystało 81,6% osób, w tym 26,2% raz w miesiącu lub częściej, a ponad połowa (55,3%) rzadziej niż raz w miesiącu (tab. IV).

W samotności alkohol spożywało 41,8% starszych osób. Warto zwrócić uwagę na fakt, że 9,2% badanych piło samotnie co najmniej raz w tygodniu (tab. IV).

Jako uzasadnienie picia alkoholu podawano przede wszystkim względy towarzyskie. Tylko kilka procent badanych piło w sytuacji przygnębienia lub chęci zapomnienia o problemach. Zaskakujące jest przekonanie 9,9% respondentów o zdrowotnej funkcji alkoholu i 5% o jego dietetycznym znaczeniu (ryc. 1).

Różnice w deklarowanym spożyciu alkoholu między kobietami i mężczyznami

Płeć jest istotną zmienną różnicującą w przypadku picia alkoholu przez osoby w wieku 60–64 lat. Zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn zdecydowanie przeważają konsumenci alkoholu (kobiety – 70,3%, mężczyźni – 92,1%), to jednak różnice są wyraźnie widoczne w postawach abstynenckich. Abstynencję kobiet możemy podzielić na dwa typy – niepicie alkoholu przez całe życie (8,9%) oraz niepi-

The test of significance of difference between women and men in three age groups: 18-35 – $p = 0.001$, $\chi^2 = 16.457$; 36-59 – $p = 0.001$, $\chi^2 = 15.030$; 60-64 – $p = 0.001$, $\chi^2 = 14.090$
 Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w 3 grupach wiekowych: 18-35 – $p = 0,001$, $\chi^2 = 16,457$; 36-59 – $p = 0,001$, $\chi^2 = 15,030$; 60-64 – $p = 0,001$, $\chi^2 = 14,090$

Figure 2. Alcohol drinkers and abstainers, by gender (percentages of respondents)
 Rycina 2. Konsumenci alkoholu i abstynenci wg płci (odsetki respondentów)

the 12 months prior to the study but who have consumed alcohol at earlier stages in their lives (20.8%). In the case of men, all had had previous experience of alcohol consumption, and 7.9% of respondents had not drunk in the 12 months prior to the study (Fig. 2). Among younger age groups men, there were respondents who had never drunk alcohol in their lives though, like in the older group, abstainers were much more likely to be women.

The men from the oldest age group drank alcohol seven times more frequently in the weekly consumption criteria. In the youngest age group, that proportion was 2 while in the middle it was 3.5. The rare drinking model was dominant among the elderly women with every one in two drinking no more often than once a month (52.1%). Younger women mostly indicated “at least once a month”. It is worth emphasising that in the group of the oldest respondents, none of the women declared daily drinking while ev-

cie w ciągu 12 miesięcy przed badaniem, natomiast spożywanie alkoholu na wcześniejszych etapach życia (20,8%). W przypadku mężczyzn wszyscy mieli za sobą doświadczenia z alkoholem, a przez 12 miesięcy przed badaniem powstrzymywało się od picia alkoholu 7,9% respondentów (ryc. 2). Wśród mężczyzn z młodszych grup wiekowych zdarzali się respondenci, którzy nie pili alkoholu przez całe życie, choć, podobnie jak w starszej grupie, zdecydowanie częściej abstynentkami były kobiety.

Mężczyźni z najstarszej grupy wiekowej pili alkohol z siedmiokrotnie większą częstotliwością w kryterium cotygodniowego spożycia. W najmłodszej grupie wiekowej ta proporcja wynosiła 2, a w środkowej grupie – 3,5. Wśród starszych kobiet dominował model rzadkiego spożycia – co druga kobieta piła nie częściej niż raz w miesiącu (52,1%). W młodszych rocznikach kobiet najwięcej wskazań miała częstotliwość „co najmniej raz w miesiącu”. Warto podkreślić, że w grupie starszych respondentów żadna z kobiet nie zadeklarowała codziennego

Table V. Frequency of alcohol consumption by gender (percentages of consumers)
Tabela V. Częstotliwość picia alkoholu w podziale na płeć (odsetki konsumentów)

Age Wiek	Frequency of alcohol drinking Częstotliwość picia alkoholu	Men Mężczyźni	Women Kobiety
18-35	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	14.2	2.8
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	60.1	31.6
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	20.5	39.6
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	5.3	26.0
36-59	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	19.7	2.6
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	55.0	18.4
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	17.1	43.4
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	8.2	35.6
60-64	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	15.7	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	57.1	11.3
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	18.6	36.6
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	8.6	52.1

The test of significance of difference between women and men in 3 age groups: 18-35 – $p = 0.001$, $\chi^2 = 100.557$; 36-59 – $p = 0.001$, $\chi^2 = 193.444$; 60-64 – $p = 0.001$, $\chi^2 = 59.011$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w 3 grupach wiekowych: 18-35 – $p = 0,001$, $\chi^2 = 100,557$; 36-59 – $p = 0,001$, $\chi^2 = 193,444$; 60-64 – $p = 0,001$, $\chi^2 = 59,011$

ery one in six of the men had been drinking once a day in the last year (Table V).

The consumption of the various kinds of alcohol is strongly differentiated among women and men. As presented in Table VIa, nearly half the women from the oldest age group declared that in the past 12 months they had not consumed beer (47.9%), and if they did drink, it was in most cases less than once a month (29.6%). In the wine-drinking category (Table VIb), the share of non-drinkers is slightly smaller (43.7%) and women wine consumers drank less than once a month in the vast majority (40.8%). As far as spirits were concerned (Table VIc), the share of women who did not drink is the smallest in relations to other types of alcohol (39.4%), while if strong alcohol was consumed, then it was less often than once a month in the majority of cases (49.3%).

picia, podczas gdy co szósty mężczyzna spożywał w ostatnim roku alkohol codziennie (tab. V).

Spożycie poszczególnych rodzajów alkoholu jest mocno zróżnicowane wśród kobiet i mężczyzn. Jak wynika z tabeli VIa niemal połowa kobiet z najstarszej grupy wiekowej deklarowała, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy nie spożywała piwa (47,9%), a jeśli je piła, to w większości przypadków rzadziej niż raz w miesiącu (29,6%). W kategorii picia wina (tab. VIb) odsetek niepijących jest nieco niższy (43,7%), a konsumentki wina piły je w przeważającej większości rzadziej niż raz w miesiącu (40,8%). Co do napojów spirytusowych (tab. VIc) to odsetek kobiet, które ich nie piły, jest najniższy w odniesieniu do innych rodzajów alkoholu (39,4%), natomiast jeśli mocny alkohol był spożywany, to w większości przypadków rzadziej niż raz w miesiącu (49,3%).

Table VIa. Frequency of beer consumption by gender (percentages of consumers)
Tabela VIa. Częstotliwość spożywania piwa w podziale na płeć (odsetki konsumentów)

Age Wiek	Frequency of beer drinking Częstotliwość picia piwa	Men Mężczyźni	Women Kobiety
18-35	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	11.6	1.2
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	59.3	26.8
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	21.2	29.2
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	6.3	28.0
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	1.7	14.8
36-59	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	16.0	1.6
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	52.7	10.7
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	18.0	28.7
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	9.2	30.3
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	4.1	28.7
60-64	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	12.9	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	52.9	4.2
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	11.4	18.3
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	14.3	29.6
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	8.6	47.9

The test of significance of difference between women and men in 3 age groups: 18-35 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 128.377$; 36-59 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 228.957$; 60-64 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 62.590$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w 3 grupach wiekowych: 18-35 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 128,377$; 36-59 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 228,957$; 60-64 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 62,590$

Men most readily drank beer (91.5%), and the majority did so at least once a week (65.8%). Also, strong alcoholic beverages were consumed by a clear majority of men (85.7%), including 5.7% of them indicated a frequency of once a week (Table VIa and VIc). Wine was the least predominant type of alcohol among older men as 67.1% reported they had not drunk wine in the last 12 months. Wine drinking at least once a week was declared by 7.1% of men (Table VIb).

In comparison with younger age groups, it is noticeable that the greatest differentiation between the frequent drinking of men and

Mężczyźni najchętniej pili piwo (91,5%), przy czym większość z nich spożywała je co najmniej raz w tygodniu (65,8%). Również mocne napoje alkoholowe były spożywane przez zdecydowaną większość mężczyzn (85,7%), w tym na częstotliwość raz w tygodniu wskazywało 5,7% z nich (tab. VIa i VIc). Wino było najmniej rozpowszechnionym rodzajem alkoholu wśród starszych mężczyzn – 67,1% twierdziło, że nie piło wina w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Picie wina co najmniej raz w tygodniu zadeklarowało 7,1% mężczyzn (tab. VIb).

W porównaniu z młodszymi grupami wiekowymi można zauważyć, że wśród najstarszych respondentów występuje największe zróżnicowanie pomię-

Table Vib. Frequency of wine consumption by gender (percentages of consumers)
Tabela Vib. Częstotliwość spożywania wina w podziale na płeć (odsetki konsumentów)

Age Wiek	Frequency of wine drinking Częstotliwość picia wina	Men Mężczyźni	Women Kobiety
18-35	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0.7	0.4
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	0.7	5.6
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	7.6	20.1
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	20.5	32.1
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	70.5	41.8
36-59	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0.3	0.3
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	2.7	2.3
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	6.8	17.3
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	20.8	35.8
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	69.3	44.3
60-64	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0.0	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	7.1	4.2
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	10.0	11.3
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	15.7	40.8
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	67.1	43.7

The test of significance of difference between women and men in 3 age groups: 18-35 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 54.487$; 36-59 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 45.264$; 60-64 – $p = 0.008$, $\chi^2 = 11.942$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w 3 grupach wiekowych: 18-35 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 54,487$; 36-59 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 45,264$; 60-64 – $p = 0,008$, $\chi^2 = 11,942$

women occurs in the most elderly group. In the case of beer drinking at least once a week the most elderly men consume beer fifteen times more often than the most elderly women (Table VIa), and in the younger age groups these proportions are significantly smaller (the men drank beer 2.5 times more often in the youngest group and five times more in the average age group). Wine consumers also differed in each age group. In the drinking at least once a week category, the largest share among men was in the oldest age group, while in the women it was in the youngest (Table VIb). In the case of drinking the strongest alcohol, the oldest age

dzy częstym picciem kobiet i mężczyzn. W przypadku picia piwa co najmniej raz w tygodniu najstarsi mężczyźni piętnastokrotnie częściej spożywali piwo niż najstarsze kobiety (tab. VIa), a w młodszych grupach wiekowych proporcje są znacznie mniejsze (2,5-krotnie częściej pili piwo mężczyźni z najmłodszej grupy, pięciokrotnie – ze średniej grupy wiekowej). Konsumenty wina również różnili się w poszczególnych grupach wiekowych. W kategorii picia co najmniej raz w tygodniu wśród mężczyzn największy odsetek był w najstarszej grupie wiekowej, wśród kobiet – w najmłodszej (tab. VIb). W przypadku picia mocnych alkoholi w najstarszej grupie wiekowej odnotowano najniższe, w porównaniu

Table VIc. Frequency of spirits consumption by gender (percentages of consumers)

Tabela VIc. Częstotliwość spożywania napojów spirytusowych w podziale na płeć (odsetki konsumentów)

Age Wiek	Frequency of spirits drinking Częstotliwość picia napojów spirytusowych	Men Mężczyźni	Women Kobiety
18-35	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0.0	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	7.9	1.6
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	30.7	16.4
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	36.6	37.2
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	24.8	44.8
36-59	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0.3	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	9.2	2.3
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	33.9	20.1
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	41.4	42.9
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	15.2	34.7
60-64	Daily or almost daily Codziennie lub prawie codziennie	0.0	0.0
	At least once a week Co najmniej raz w tygodniu	5.7	0.0
	At least once a month Co najmniej raz w miesiącu	32.9	11.3
	Less than once a month Rzadziej niż raz w miesiącu	47.1	49.3
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	14.3	39.4

The test of significance of difference between women and men in 3 age groups: 18-35 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 38.649$; 36-59 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 50.428$; 60-64 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 19.837$

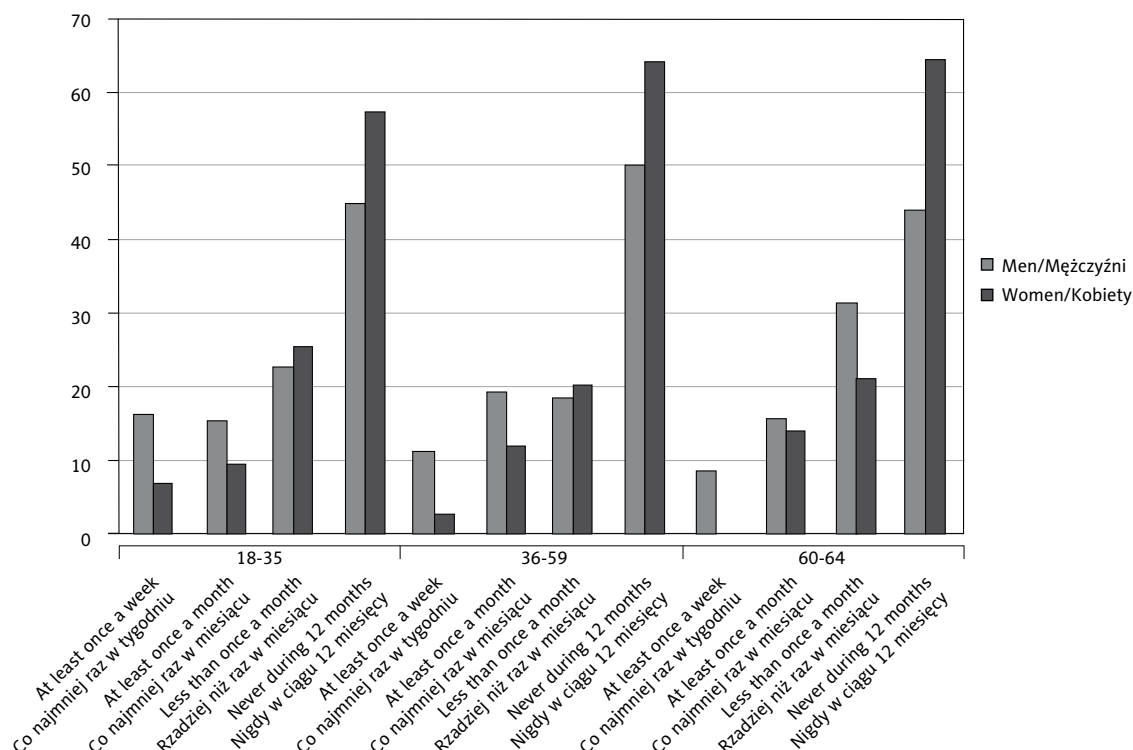
Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w 3 grupach wiekowych: 18-35 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 38,649$; 36-59 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 50,428$; 60-64 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 19,837$

group registered the lowest share in the category of drinking at least once a week compared to the younger groups (Table VIc).

In the case of beer and spirits, gender significantly differentiated the amount of consumed beverages during an average day's consumption. The average beer consumption for the men of the oldest group is 44.9 ml of pure alcohol while women consumed only 14.5 ml. Equally large differences were apparent in the amount of consumed spirits as men drank on average 110.6 ml in terms of pure alcohol and women only 47.2 ml. Comparison with younger age groups revealed statistically significant differences only in the case of the amounts of beer consumed

z młodszymi grupami, odsetki w kategorii picia co najmniej raz w tygodniu (tab. VIc).

Zarówno w przypadku piwa, jak i napojów spirytusowych płeć w sposób istotny różnicowała ilość wypijanych napojów podczas przeciętnego dnia ich spożywania. Średnia konsumpcja piwa mężczyzn z najstarszej grupy wiekowej to 44,9 ml czystego alkoholu. Kobiety piły je w ponad 3-krotnie mniejszych ilościach – 14,5 ml 100% alkoholu. Równie duże różnice widać w ilości spożywanych napojów spirytusowych – mężczyźni pili średnio 110,6 ml w przeliczeniu na 100% alkohol, a kobiety – 47,2 ml. Porównanie z młodszymi grupami wiekowymi pokazało różnice istotne statystycznie jedynie w przypadku ilości wy-

The test of significance of difference between women and men in three age groups: 18-35 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 17.789$; 36-59 – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 26.996$; 60-64 – $p = 0.016$, $\chi^2 = 10.287$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w 3 grupach wiekowych: 18-35 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 17,789$; 36-59 – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 26,996$; 60-64 – $p = 0,016$, $\chi^2 = 10,287$

Figure 3. Frequency of occasional risky drinking by gender (percentage of consumers)
Rycina 3. Częstotliwość okazjonalnego ryzykownego picia alkoholu (odsetki konsumentów)

by women as the eldest women clearly drank it the least (14.5 ml, 18 to 35 year-old women drank 32.5 ml and 36-59 drank 23.1 ml).

Men admit occasional risk drinking (RSOD) clearly more often than women. The majority of women from the most elderly age group had not drunk in a risky manner (64.8%) in the past 12 months. This could not be said for men, as in their case 8.6% had drunk in a risky way at least once a week (Fig. 3). Compared to the youngest respondents, the share persons in the most frequent drinking category (at least once a week) was the lowest in the elderly group both for women and men. On the other hand, the smallest share of respondents who did not exceed 60 g of pure alcohol in the past 12 months was noted in the oldest men's group.

The context of alcohol drinking among elderly women and men

Table VII shows that men consume alcohol with food more often than women (68.6% and

pijanego piwa przez kobiety – najstarsze kobiety piły go zdecydowanie najmniej (14,5 ml, w wieku 18-35 lat – 32,5 ml, w wieku 36-59 – 23,1 ml).

Do okazjonalnego ryzykownego picia (RSOD) zdecydowanie częściej przyznają się mężczyźni niż kobiety. Większość kobiet z najstarszej grupy wiekowej w ciągu 12 miesięcy nie piła w sposób ryzykowny (64,8%). Nie można tego powiedzieć o mężczyznach, gdyż w ich przypadku 8,6% piło w sposób ryzykowny co najmniej raz w tygodniu (ryc. 3). W porównaniu z młodszymi respondentami, w kategorii najczęstszego picia (co najmniej raz w tygodniu) odsetki osób z najstarszej grupy wiekowej były najniższe zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. Z drugiej strony, wśród najstarszych mężczyzn zanotowano najniższy odsetek osób, które nie przekroczyły dawki 60 g czystego alkoholu w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Kontekst picia alkoholu wśród starszych kobiet i mężczyzn

Jak wynika z tabeli VII alkohol częściej był elementem posiłku w przypadku mężczyzn niż kobiet

Table VII. Drinking alcohol with a meal by gender (percentages of consumers 60-64)
Tabela VII. Picie alkoholu do posiłku w podziale na płeć (odsetki konsumentów 60–64)

Frequency of alcohol drinking Częstotliwość picia alkoholu	Gender/Płeć	
	Men/Mężczyźni	Women/Kobiety
Almost daily (5-7 days a week) Niemał codziennie (5–7 dni w tygodniu)	2.9	0.0
Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1–4 dni w tygodniu)	14.3	1.4
Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1–3 dni w miesiącu)	31.4	9.9
Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1–11 dni w roku)	20.0	43.7
Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	31.4	45.1

The test of significance of difference between women and men in age group 60-64: $p = 0.0001$, $\chi^2 = 25.391$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w grupie wiekowej 60–64: $p = 0,0001$, $\chi^2 = 25,391$

Table VIII. Place of alcohol consumption by gender (percentages of consumers 60-64)
Tabela VIII. Miejsce spożywania alkoholu w podziale na płeć (odsetki konsumentów 60-64)

Type of place Rodzaj miejsca	Frequency Częstotliwość	Gender Płeć	
		Men Mężczyźni	Women Kobiety
Drinking at home Picie alkoholu w swoim domu	Almost daily (5-7 days a week) Niemał codziennie (5–7 dni w tygodniu)	8.6	0
	Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1–4 dni w tygodniu)	44.3	5.6
	Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1–3 dni w miesiącu)	21.4	22.5
	Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1–11 dni w roku)	21.4	59.2
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	4.3	12.7
Drinking at somebody else's home Picie alkoholu w czyimś domu	Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1–4 dni w tygodniu)	7.1	1.4
	Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1–3 dni w miesiącu)	34.3	11.3
	Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1–11 dni w roku)	41.4	63.4
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	17.1	23.9

The test of significance of difference between women and men in age group 60-64: at home – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 42.645$;

at somebody else's home – $p = 0.002$, $\chi^2 = 14.982$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w grupie wiekowej 60–64: w swoim domu – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 42,645$;
w czyimś domu – $p = 0,002$, $\chi^2 = 14,982$

54.9% respectively). If women did drink alcohol with their meals, it was in the majority less often than once a month (43.7%), while the largest share of men did so 1-3 times per month (31.4%).

The place of alcohol consumption also differs in the population of elderly women and men.

(odpowiednio: 68,6% i 54,9%). Kobiety, jeśli już piły alkohol do posiłku, to większość rzadziej niż raz w miesiącu (43,7%), natomiast najwyższy odsetek mężczyzn czynił to 1–3 razy w miesiącu (31,4%).

Miejsce spożywania alkoholu również różni się w populacji starszych kobiet i mężczyzn. Ko-

Table IX. Company of drinking alcohol by gender (percentages of consumers 60-64)
Tabela IX. Towarzystwo podczas picia alkoholu w podziale na płeć (odsetki konsumentów 60–64)

Company during alcohol drinking Towarzystwo podczas picia alkoholu	Frequency Częstotliwość	Gender Płeć	
		Men Mężczyźni	Women Kobiety
Drinking with family members Picie alkoholu z kimś z rodziny	Almost daily (5-7 days a week) Niemał codziennie (5–7 dni w tygodniu)	1.4	0.0
	Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1–4 dni w tygodniu)	17.1	2.8
	Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1–3 dni w miesiącu)	32.9	18.3
	Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1–11 dni w roku)	27.1	56.3
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	21.4	22.5
Drinking with friends, colleagues or acquaintances Picie alkoholu z przyjaciółmi, kolegami, znajomymi	Almost daily (5-7 days a week) Niemał codziennie (5–7 dni w tygodniu)	2.9	0.0
	Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1–4 dni w tygodniu)	11.4	0.0
	Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1–3 dni w miesiącu)	24.3	14.1
	Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1–11 dni w roku)	52.9	57.7
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	8.6	28.2
Drinking alone Picie alkoholu samotnie	Almost daily (5-7 days a week) Niemał codziennie (5–7 dni w tygodniu)	5.7	0.0
	Weekly (1-4 days a week) Tygodniowo (1–4 dni w tygodniu)	12.9	0.0
	Monthly (1-3 days a month) Miesięcznie (1–3 dni w miesiącu)	15.7	5.6
	Less than once a month (1-11 days a year) Rzadziej niż raz w miesiącu (1–11 dni w roku)	22.9	21.1
	Never in the past 12 months Nigdy w ciągu ostatnich 12 miesięcy	42.9	73.2

The test of significance of difference between women and men in age group 60-64: with someone from family – $p = 0.001$, $\chi^2 = 18.421$; with friends – $p = 0.001$, $\chi^2 = 19.552$; alone – $p = 0.0001$, $\chi^2 = 22.195$

Test istotności różnic między kobietami i mężczyznami w grupie wiekowej 60–64: z kimś z rodziny – $p = 0,001$, $\chi^2 = 18,421$; z przyjaciółmi – $p = 0,001$, $\chi^2 = 19,552$; samotnie – $p = 0,0001$, $\chi^2 = 22,195$

Women drank in their own home more rarely than men as 59.2% indicated they did so less often than once a month. The frequency of drinking in one's own home was definitely higher for men with 52.9% drinking alcohol in their home at least once a week, and in the case of women the indicator was 10 times smaller (Table VIII).

The majority of women (76.1%) had drunk alcohol in someone else's home though as many as 63.4% did so sporadically during the course of the whole year. Men drank at "someone else's"

biety rzadziej niż mężczyźni piły alkohol w swoim domu – 59,2% wskazało, że robiło to rzadziej niż raz w miesiącu. Częstotliwość picia alkoholu w swoim domu przez mężczyzn była zdecydowanie większa – 52,9% piło alkohol w domu co najmniej raz w tygodniu, a w przypadku kobiet wskaźnik ten był 10-krotnie niższy (tab. VIII).

W czyimś domu alkohol zdarzało się pić większości kobiet (76,1%), ale aż 63,4% czyniło to sporadycznie w ciągu całego roku. Mężczyźni zdecydowanie częściej pili „u kogoś” (82,9%),

much more often (82.9%) and one in three did so 1-3 times per month (Table VIII).

The company in which alcohol is consumed also differentiates women and men. Women most often drank with the family (77.5%) while men did so in the company of friends and acquaintances (91.4%). One in two men and one in four women reported they drank alone. There were significant differences in the frequency of consumption, with men doing so quite often as 18.6% drank alone every week and 5.7% almost every day. According to reports by women, drinking alone was something they did either sporadically or never at all (Table IX).

■ DISCUSSION

The article presents the results of an RARHA SEAS study on the drinking culture of 60 to 64-year-olds with consideration for gender differences. The elderly are an unusually interesting group from a sociological point of view. Those who just entering retirement are so called Baby Boomers born between 1945 and 1964 [22]. Their biographical experience includes a range of cultural, social, economic and political changes. The Baby Boomers are a generation of the post-war demographic peak coinciding with general shortages in consumer goods. As they entered adulthood, echoes of the cultural revolution of the 1960s reached Poland, which influenced the generation of Polish Baby Boomers, also in the context of alcohol consumption. Statistics from the 70s and the beginning of 80s show a very high level of alcohol consumption [23], which may indicate a problem pattern of alcohol drinking for many people of that generation.

The RARHA SEAS study showed that even though alcohol drinking among the generation of 60 to 64-year-olds was widespread (there were only 20% of abstainers), in the vast majority drinking frequency (more or less once a week) could be considered moderate. Gender is the factor differentiating the intensity and culture of drinking, which confirms hitherto, though not so numerous observations [8, 15, 24], concerning alcohol consumption by older men and women. The women drank less and less often than the men. They more frequently declared abstinence attitudes and clearly a smaller frequency of drinking as half drank alcohol less than once

gdyż co trzeci z nich czynił to 1–3 razy w miesiącu (tab. VIII).

Towarzystwo, w jakim spożywany jest alkohol, także różni kobiety i mężczyzn. Kobiety najczęściej piły alkohol w gronie rodzinnym (77,5%), mężczyźni natomiast w towarzystwie kolegów i przyjaciół (91,4%). Fakt samotnego picia alkoholu podawał co drugi mężczyzna i co czwarta kobieta. Występowały przy tym znaczne różnice w częstotliwości spożycia. Mężczyźni czynili to dość często – każdego tygodnia samotnie piło 18,6%, a 5,7% niemal codziennie. Według informacji przekazanych przez kobiety picie bez towarzystwa zdarzało im się sporadycznie lub nie miało miejsca w ogóle (tab. IX).

■ OMÓWIENIE

W artykule przedstawiono wyniki badania RARHA SEAS na temat kultury picia alkoholu osób w wieku 60–64 lat, z uwzględnieniem różnic związanych z płcią. Osoby w tym wieku są z socjologicznego punktu widzenia niezwykle ciekawą grupą. Osoby właśnie wchodzące teraz w wiek emerytalny to tzw. *baby boomers*, urodzeni w latach 1945–1964 [22]. W doświadczeniu biograficznym tego pokolenia jest szereg zmian o charakterze kulturalnym, społecznym, ekonomicznym czy politycznym. *Baby boomers* to pokolenie powojennego wyżu demograficznego zderzonego z powszechnymi niedostatkami dóbr konsumpcyjnych. W okresie wchodzenia przez nich w wiek dojrzały do Polski docierały echa rewolucji kulturowej lat 60., co miało wpływ na polską generację *baby boomers*, także w kontekście konsumpcji alkoholu. Statystyki z lat 70. i początków 80. pokazują bardzo wysoki poziom spożycia napojów alkoholowych [23]. To może sugerować problemowy wzór picia alkoholu wielu osób z tego pokolenia.

Badanie RARHA SEAS pokazało, że choć picie alkoholu w pokoleniu osób w wieku 60–64 lat było powszechne (tylko 20% abstynentów), to w zdecydowanej większości częstotliwość picia (mniej więcej raz w tygodniu) można uznać za umiarkowaną. Płeć jest czynnikiem różnicującym intensywność i kulturę picia, co potwierdza dotychczasowe, choć nieliczne, obserwacje [8, 15, 24] dotyczące spożycia alkoholu przez starszych mężczyzn i starsze kobiety. Kobiety piły mniej i rzadziej niż mężczyźni. Częściej deklarowały postawy abstynenckie oraz wyraźnie mniejszą częstotliwość picia, gdyż połowa z nich spożywała alkohol rzadziej niż raz w miesiącu, niemniej co dziesiąta piła często (co najmniej raz w ty-

a month even though one in ten drank frequently (at least once a week). Men drank alcohol much more often as one in six reported drinking every day or nearly every day. Also, much greater were the amounts of alcoholic beverages consumed by men. In comparison with the younger population, the hitherto observations about the lower interest in drinking alcohol among persons over 60 years of age were confirmed [25].

Nearly half of the respondents reported they occasionally drank in a risky manner (RSOD) defined as over 40 grams 100% alcohol for women and 60 grams for men [26]. This form of risky drinking at least once a week was reported by 4.3% of respondents. This pattern of drinking was much more often reported by men.

Analysis of the circumstances of alcohol drinking revealed that it was not normally combined with food, and if it was an element, this was rather rare especially among the population of older women. Study of this issue reveals that alcohol use not as part of a meal is a more risky drinking model [27]. Alcohol was most often drunk in the home among the elderly population. It is accepted that drinking in the home carries a smaller risk of harm for the drinker and his or her social environment than drinking in public places [28]. Company during alcohol drinking is also an element in the context of drinking correlated with the drinking model. Solitary drinking is linked with a greater risk of problem model drinking [29] than drinking in company, especially in the male population. RARHA SEAS study results show that a greater share of respondents indicated drinking in the company of family members though there was evidence of differences between men and women in this respect. Women drank in the company of family more often, while men preferred to drink with friends and acquaintances. However, if only the highest frequency of drinking is considered (daily or nearly every day), then the greatest share of men drank in solitude. It was not very popular among the elderly in Poland to drink in restaurants and pubs.

It is important to appreciate motives when analysing drinking styles. The Drinking Motives Questionnaire (DMQ) [30] was constructed and later edited down to a shorter Drinking Motives Questionnaire-Revised Short Form (DMQ-RSF) [19], with the intention of diagnosing

godniu). Mężczyźni zdecydowanie częściej sięgali po alkohol, a co szósty wskazywał, że pił codziennie lub prawie codziennie. Zdecydowanie większe były również ilości napojów alkoholowych wypijanych przez mężczyzn. W porównaniu z młodszą populacją potwierdzone zostały dotychczasowe obserwacje o mniejszym zainteresowaniu osób po 60. roku życia spożywaniem alkoholu [25].

Do okazjonalnego ryzykownego picia alkoholu (RSOD), definiowanego w przypadku kobiet jako wypijanie powyżej 40 gramów 100% alkoholu, a w przypadku mężczyzn – 60 gramów [26], przynależała się prawie połowa respondentów. Na ten ryzykowny sposób picia co najmniej raz w tygodniu wskazało 4,3% badanych. Zdecydowanie częściej taki wzór picia ujawniał się wśród mężczyzn.

Analiza okoliczności picia alkoholu pokazała, że alkohol zazwyczaj nie łączył się z posiłkiem, a jeśli już stanowił jego element, to raczej rzadko – zwłaszcza w populacji starszych kobiet. Badania tej problematyki pokazują, że picie samego alkoholu, a nie jako części posiłku, jest bardziej ryzykownym modelem picia [27]. W populacji osób starszych alkohol najczęściej był pity w domu. Uznaje się, że picie w domu niesie mniejsze ryzyko szkód dla pijącego i dla jego otoczenia niż picie w miejscach publicznych [28]. Towarzystwo podczas picia alkoholu również jest elementem kontekstu picia skorelowanym z modelem picia. Picie w samotności wiąże się z większym ryzykiem problemowego modelu picia [29] niż picie w towarzystwie, zwłaszcza w populacji mężczyzn. Wyniki badań RARHA SEAS pokazują, że największy odsetek respondentów wskazał na spożywanie alkoholu razem z członkami rodziny, choć widać w tym zakresie różnice w grupie kobiet i mężczyzn. Kobiety piły najczęściej w towarzystwie członków rodziny, mężczyźni natomiast w towarzystwie kolegów, przyjaciół. Jeśli jednak weźmie się pod uwagę tylko największą częstotliwość picia alkoholu (codziennie lub prawie codziennie), to najwyższy odsetek mężczyzn pił alkohol samotnie. W populacji osób starszych w Polsce mało popularne jest jego spożywanie w restauracji czy pubie.

Przy analizie stylów picia ważne jest zrozumienie jego motywów. Narzędzie do badania tej kwestii – Kwestionariusz Motywów Picia (DMQ) [30] – skonstruowane, a później zrewidowane do krótszej wersji, tj. skróconego Kwestionariusza Motywów Picia (DMQ-RSF) [19], z myślą o diagnozowaniu motywów picia alkoholu przez nastolatków, zostało uznane za

the motives of drinking among teenagers and was accepted as useful in the study of the elderly [31]. RARHA SEAS studies showed that the elderly drank above all out of social considerations (alcohol “improves” parties and other celebrations) and to support good mood (fun, entertainment). Some of the elderly were convinced of the health and dietary functions of alcohol. A rare motive for drinking among the elderly was the expectation it would help with managing problems (when one is depressed, to forget about everything). RARHA SEAS study results were in line with studies conducted hitherto on this matter [30]. It will however be worth conducting qualitative studies in order to investigate whether the drinking motives indicated in the questionnaire cover the range of motives directing the elderly to drink alcohol.

■ CONCLUSIONS

The results presented above need to be considered together with the fact that the data for analysis of alcohol consumption by older people (60-64 years) was distinguished from a study carried out on a representative group of Poles aged 18-64. The presented results can therefore be applied only to some of the people who are in “early” old age (according to the WHO definition, 60-74 years of age). In addition, the small analysed sample is a limitation of the presented results.

The above conditions mean that the results cannot be generalised to the entire population of older people. It is necessary to deepen the knowledge about the consumption of alcohol by the elderly, considering age diversity in this group because it is still an undervalued problem and treated as marginal.

The increasing share of the elderly in the population and diversity within this group of generational experiences should be reflected in the research on patterns of alcohol consumption by covering people older than 64 in further research, including factors affecting this population's problem drinking. When examining this age group, it is also worth expanding the questionnaire with issues specific to the lifestyle of older people, such as medication therapy, level of independence, place of residence (own home, nursing home, etc.). The results of this research may provide the basis for the preparation of a diversified therapeutic offer for older people experiencing alcohol-related problems.

pożyteczne w badaniu osób starszych [31]. Badanie RARHA SEAS pokazało, że osoby starsze piją alkohol przede wszystkim ze względów towarzyskich (alkohol „poprawia” imprezy i inne uroczystości) oraz w celu poprawy nastroju (dla zabawy, rozrywki). Niektóre z osób starszych były przekonane o zdrowotnej i dietetycznej funkcji alkoholu. Rzadko motywem sięgania po alkohol w grupie osób starszych jest oczekiwanie, że pomoże on radzić sobie z problemami (kiedy jest się przygnębionym, żeby zapomnieć o wszystkim). Wyniki badania RARHA SEAS pokrywają się z dotychczasowymi badaniami na ten temat [30]. Warto jednak przeprowadzić badania jakościowe, by odpowiedzieć na pytanie, czy motywy picia wskazane w kwestionariuszu wyczerpują katalog motywów, którymi kierują się osoby starsze, sięgając po alkohol.

■ WNIOSKI

Powyższe wyniki należy odczytywać, pamiętając, że dane do analiz picia alkoholu przez osoby starsze (60-64 lata) zostały wyodrębnione z badania zrealizowanego na reprezentatywnej grupie Polaków w wieku 18-64 lat. Przedstawione wyniki można zatem odnieść tylko do części osób będących w wieku tzw. wczesnej starości (wg definicji WHO przypadającej na okres 60-74 lat). Ponadto ograniczeniem zaprezentowanych wyników jest niewielka liczebność analizowanej próby.

Powyższe uwarunkowania powodują, że wyników nie można uogólnić na całą populację osób starszych. Nieodzowne staje się pogłębienie wiedzy na temat spożywania alkoholu przez seniorów, z uwzględnieniem zróżnicowania wieku w tej grupie, gdyż ciągle jest to problem niedoceniany i traktowany marginalnie.

Zwiększający się w populacji udział osób najstarszych i zróżnicowanie w obrębie tej grupy doświadczeń pokoleniowych powinny znaleźć odzwierciedlenie w badaniach dotyczących wzorów spożywania alkoholu poprzez objęcie następnymi badaniami osób starszych niż 64 lata, z uwzględnieniem czynników wpływających na picie problemowe tej populacji. Badając tę grupę wiekową, warto też rozszerzyć kwestionariusz o kwestie specyficzne dla stylu życia osób starszych, np. przyjmowane leki, poziom samodzielności, miejsce zamieszkania (własne mieszkanie, dom opieki itp.). Wyniki takich badań mogą dać podstawę do przygotowania zróżnicowanej oferty terapeutycznej dla osób starszych doświadczających problemów alkoholowych.

Conflict of interest/Konflikt interesów

None declared./Nie występuje.

Financial support/Finansowanie

The Standardized European Alcohol Survey (RARHA SEAS) was a part of the international Joint Action on Reducing Alcohol Related Harm project (RARHA), conducted in 2014-2016 under the Second Community Health Program 2008-2013. The State Agency for Prevention of Alcohol-Related Problems participated in and co-financed the project.

Standaryzowany Europejski Sondaż na temat Alkoholu (RARHA SEAS) był elementem międzynarodowego projektu Wspólne Działania na Rzecz Redukcji Szkód Powodowanych przez Alkohol (RARHA), prowadzonego w latach 2014–2016 w ramach Drugiego Wspólnotowego Programu Działania w Dziedzinie Zdrowia 2008–2013. W projekcie brała udział i współfinansowała go Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Ethics/Etyka

The work described in this article has been carried out in accordance with the Code of Ethics of the World Medical Association (Declaration of Helsinki) on medical research involving human subjects, EU Directive (210/63/EU) on protection of animals used for scientific purposes, Uniform Requirements for manuscripts submitted to biomedical journals and the ethical principles defined in the Farmington Consensus of 1997.

Treści przedstawione w pracy są zgodne z zasadami Deklaracji Helsińskiej odnoszącymi się do badań z udziałem ludzi, dyrektywami UE dotyczącymi ochrony zwierząt używanych do celów naukowych, ujednoczonymi wymaganiami dla czasopism biomedycznych oraz z zasadami etycznymi określonymi w Porozumieniu z Farmington w 1997 roku.

References/Piśmiennictwo

1. Phellas C (ed.). *Aging in European Societies. Healthy aging in Europe*. Boston, MA: Springer US; 2013. <http://link.springer.com/10.1007/978-1-4419-8345-9> [Access: 7.12.2018].
2. Polakowski M. Społeczne i ekonomiczne konsekwencje starzenia się społeczeństw a główne kierunki reform systemów emerytalnych w Europie. *Stud BAS* 2012; 30(2): 169-99.
3. Szukalski P. Starzenie się ludności – wyzwanie XXI wieku. In: *Elementy gerontologii społecznej, Skrypt dla studentów Podyplomowego Studium Gerontologii Społecznej UŁ*. Łódź: Wydawnictwo Biblioteka; 2011, p. 5-26.
4. *Ustawaz dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych*. Dz.U. 2015, poz. 1705. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001705> [Access: 08.12.2018].
5. Główny Urząd Statystyczny. *Ludność wg płci wieku i województw*. Warszawa: GUS; 2018. <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx> [Access: 17.11.2018].
6. Główny Urząd Statystyczny. *Prognoza ludności na lata 2014–2050 – Polska*. Warszawa: GUS; 2014; <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx> [Access: 12.12.2018].
7. Bronowski P, Sawicka M, Kluczyńska S. Rozpowszechnienie spożycia alkoholu wśród pacjentów szpitali ogólnych po 60. roku życia. *Gerontol Pol* 2011; 19(1): 47-52.
8. Habrat B. Problemy związane z piciem alkoholu przez osoby starsze. *Postępy Nauk Med* 2011; 8: 701-4.
9. Okulicz-Kozaryn K, Zin-Sędek M. Picie alkoholu w Polsce – wybrane wyniki badania Standaryzowany Europejski Sondaż na temat Alkoholu RARHA SEAS. *Świat Problemów* 2017; 8: 15-8.
10. Caputo F, Vignoli T, Leggio L, Addolorato G, Zoli G, Bernardi M. Alcohol use disorders in the elderly: A brief overview from epidemiology to treatment options. *Exp Gerontol* 2012; 47(6): 411-6.
11. Moore AA, Whiteman EJ, Ward KT. Risks of combined alcohol/medication use in older adults. *Am J Geriatr Pharmacother* 2007; 5(1): 64-74.
12. Puto G, Targosz B, Repka I, Ścisło L, Musiał Z. Rozpoznawanie uzależnień od alkoholu i tytoniu wśród osób starszych. *Probl Pielęgniarstwa* 2016; 23(3): 344-8.

13. Hartleb M, Gutkowski K, Chudek J, Zejda J. Częstość występowania chorób wątroby u osób w wieku podeszłym w Polsce. In: Mossakowska M, Więcek A, Błędowski P (eds.). *Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce*. Poznań: Termedia; 2012, p. 205-22. <http://gerontologia.org.pl/wp-content/uploads/pliki/ol/polsenior.pdf> [Access: 05.03.2019].
14. Żółtańska JH, Łukieńczuk T. Alkohol jako czynnik ryzyka złamań kości kończyn u osób starszych. *Piel Zdr Publ* 2015; 5(3): 265-74.
15. Piekarczyńska M, Wiczorkowski R, Zajenkovska-Kozłowska A. *Stan zdrowia ludności Polski w 2014 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny; 2016. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie/stan-zdrowia-ludnosci-polski-w-2014-r,-6,6.html> [Access: 17.11.2018].
16. Moskalewicz J, Kiejna A, Wojtyniak B (eds.). *Kondycja psychiczna mieszkańców Polski. Raport z badań „Epidemiologia zaburzeń psychiatrycznych i dostęp do psychiatrycznej opieki zdrowotnej – EZOP Polska”*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii; 2012.
17. Moskalewicz J, Room R, Thom B (eds.). *Comparative monitoring of alcohol epidemiology across the EU. Baseline assessment and suggestions for future action. Synthesis report*. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; 2016. <http://www.rarha.eu/NewsEvents/LatestNews/Pages/details.aspx?itemId=36> [Access: 18.12.2018].
18. Rehm J, Room R, Monteneiro M, Gmel G, Graham K, Rehn N, et al. Alcohol use. In: Ezzati M, Lopez AD, Rodgers A, Murray ChJL (eds.). *Comparative quantification of health risks: global and regional burden of disease attributable to selected major risk factors*. Geneva: World Health Organization; 2004, p. 959-1108.
19. Kuntsche E, Kuntsche S. Development and Validation of the Drinking Motive Questionnaire Revised Short Form (DMQ-R SF). *J Clin Child Adolesc Psychol* 2009; 38(6): 899-908.
20. Dzińska A, Tabak I, Mazur J. Polska wersja kwestionariusza DMQ-R SF do badania motywów picia alkoholu przez młodzież. *Alkohol Narkom* 2013; 26(3): 255-74.
21. Lemmens P, Vandlik E, Elekes Z. *Motives for drinking and non-drinking*. In: *Comparative monitoring of alcohol epidemiology across the EU. Baseline assessment and suggestions for future action. Synthesis report*. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; 2016, p. 54-72. <http://www.rarha.eu/NewsEvents/LatestNews/Pages/details.aspx?itemId=36> [Access: 18.12.2018].
22. Hysa B. Zarządzanie różnorodnością pokoleniową. *Zesz Nauk Politech Śląskiej* 2016; 97: 385-98.
23. Moskalewicz J. Polityka społeczna wobec alkoholu w Polsce w latach 1944–1982. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; 1998.
24. Suwała M, Gersternkorn A. Palenie tytoniu i picie alkoholu w wielkomiejskiej populacji osób w starszym wieku. *Psychogeriatrics* 2006; 3(4): 191-200.
25. Sierosławski J. Starszy wiek a konsumpcja napojów alkoholowych. *Świat Probl* 2000; 86(3): 7-10.
26. Pacholik K, Mierzecki A, Godycki-Ćwirko M, Fudała J, Fudała M. *Kliniczne wytyczne rozpoznawania i krótkiej interwencji*. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia – Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; 2007.
27. Rehm J, Room R, Graham K, Monteneiro M, Gmel G, Sempos CT. The relationship of average volume of alcohol consumption and patterns of drinking to burden of disease: an overview. *Addiction* 2003; 98(9): 1209-28.
28. Freisthler B, Lipperman-Kreda S, Bersamin M, Gruenewald PJ. Tracking the When, Where, and With Whom of Alcohol Use. *Alcohol Res* 2014; 36(1): 29-38.
29. Ally AK, Lovatt M, Meier PS, Brennan A, Holmes J. Developing a social practice-based typology of British drinking culture in 2009-2011: implications for alcohol policy analysis: Typology of British drinking practices. *Addiction* 2016; 111(9): 1568-79.
30. Cooper ML, Frone MR, Russell M, Mudar P. Drinking to regulate positive and negative emotions: A motivational model of alcohol use. *J Pers Soc Psychol* 1995; 69(5): 990-1005.
31. Gilson K-M, Bryant C, Bei B, Komiti A, Jackson H, Judd F. Validation of the Drinking Motives Questionnaire (DMQ) in older adults. *Addict Behav* 2013; 38(5): 2196-202.